

Տարեկան 10 բուրլի, վեց ամիսը՝ 6 բուրլի, երեք ամիսը՝ 3 բ. 50 կ.,
ամիսը՝ 1 բ., հասույթ 5 կ.:
Բաժանորդ գրուած են Թիֆլիսում և միջին խմբագրատանը:

Խմբագրութեան հասցեն՝ Тифлисъ, Редакция „Норъ-Даръ“,
կամ Тифлисъ, Редакция „Норъ-Даръ“

Խմբագրութիւնը բաց է ամեն օր (բացի տօն օրերէն) ժամը 9-ից
մինչև 2-ը: Ցայտարարութիւններն ընդունուած են ամեն լեզուներով:
Ցայտարարութիւններն բաժին 2 կ., ընկալմանը համար կը կատարուի:

„Նոր-Դար“-ի խմբագրութիւնն օգոստոսի 16-ից տեղափոխուած է Դաւիթբէկեայ փողոց (Թիֆլիսի սի ժողովարանի և „Արուսեակ“-ի միջև, Գողովկանկի պրոսպեկտից) տուն Վուստուայի, № 5

ԲՈՎԱՆԴԱՊԻԹԻՆ

Քրոնիկոն.— Լուրեր:
Գ. Պոստի հայ թերթերից:
Նամակ խմբագրութեան:
Թղթակցութիւններ.— Ախալ-
ցխայից:
Արեւմտեան նամակներ:
Քաղաքական.— Անցքերը 2-ի-
նասանում: Տրամադրութիւն:
Հեռագրներ:
Քանասի քաղաքական.— Հրաշալի
կին:
Տեղեկատուութիւն:
Ցայտարարութիւններ:

ԲՈՎԱՆԴԱՊԻԹԻՆ

Նորին Կայսերական Բարձրութիւն Մեծ
Իշխան Գեորգի Գեորգիւի Կոնստանտին-
նովիչը սեպտեմբերի 27-ին, առաւօտեան
ժամը 10 1/2-ին, այցելեց Թիֆլիսի կը-
րուստիկ ամառային շէնքը, ուր Նորին
Բարձրութեան պատուին Թիֆլիսի ե-
րաժշտական ուսումնարանի վարչութիւն-
ներն աշակերտական կոնցերտ էր սար-
քել: Այգահոյից Մեծ Իշխանը ժամը
11-ից անց մեկնեց Կովկասի կառավար-
չական օրհանգստի, ուր նախաճաշ վայել-

ԲՈՎԱՆԴԱՊԻԹԻՆ

ՀՐԵՇԱՐԻ ԿԻՆ

(Հոգեւոր Մարիա Կոնստանտին)

Դժուար և աներեւակայիլ էր մեր
միւստրութիւնը: Հոնորարներն ամենին չէր
հասկանում ոչ քիչ, ոչ ինչ, ոչ զիւրա-
դպաց թիւն նա չէր կարողանում հաս-
կանալ, որ, յիշաւ, մարդ տուի թէ
ունենում զիւրադպաց թիւն, «հոգեւոր
մարիան», «հոգեւոր մարիան», «հոգեւոր
մարիան»... Այդ ամենը նա
արհամարհանքով վերաբերում էր այն
ամենանիւթ անմոռութիւններին՝ կարգին,
ինչպիսին համարում էր բանաստեղծու-
թիւնը: Նրա աշխատանքում ոչ ոք այնքան
սուր չէր երևում, որքան բանաստեղծը:
Նա չէր հասկանում ոչ սիրահարական
վեպերը, ոչ ձեկնապիւրի որդերգութիւննե-
րը: Մի անգամ հաղթ թէ ես համոզեցի
նրան գնալ «Մալաթի» ներկայացմանը,
որի գլխավոր դերը պիտի խաղար Իր-
վինգը, և... սաստիկ զղջացի: Հանգի-
սաստեղծի տղաւորութիւնները դանա-
զան են լինում, նայելով նրանց ընդու-
նակութեան աստիճանին: Բայց ես եր-
բէշ չեմ կարող երեւակայել, որ ձեկն-
ապիւրի որդերգութիւնների ներկայացման
ժամանակ կարելի լինի սաստիկ ծիծա-
ղից կողքը բռնել: Ինչ երբէք չի պատ-
հել տեսնել մի կին, որ անդուստլ ծի-
ծաղից ուշադրանք լինէր: Թատրոնում
կանգնած հետ մի շարքում նստած՝ ես պատ-
րաստ էի գետնի վրայ, անհետանալ
զգուշի հարեանների աչքից, խլանալ և
կուրծնալ, միայն թէ չտանէի այդ
խայտառակութիւնը:

*) Տես «Նոր-Դար» № 173.

լից: Պայտի պարտիզում այդ օրը հի-
րապարտութիւն էր սարքուած կաղնեոնե-
րի կորստի համար: Նիւթերից յետոյ
ժամը 4-ին Նորին Բարձրութիւնը հա-
ճեց արտակարգ գնացքով մեկնել Բոր-
ժոմ օրը անելու:

— Կովկասեան գիւղատնտեսա-
կան եւ արդիւնաբերական ցուցա-
դէսի ծրագիրը մշակող յանձնաժողովը
վերջացրել է իւր պարագմունքները:
Ծրագիրը վերջնականապէս մշակելու հա-
մար հոկտեմբերի 8-ին առանձին ժողով
է նշանակուած:

— Պարսից շահը Բագու է ժամա-
նելու հոկտեմբերի 5-ին: Նորին մեծու-
թեանը զիմառելու համար, սեպտեմ-
բերի 27-ին Բագու մեկնեց Թիֆլիսի
պարսից ընդհանուր հիւպատոսը: Երեք
օր Բագուում մնալուց յետոյ, նորին մե-
ծութիւնը հոկտեմբերի 8-ին կը մեկնի
Աղստափա, ուր կը մնայ Նոյն օրն ե-
րեկոյան, իսկ հետեւեալ օրը ճանա-
պարհ կընեն Երևանի վրայով դէպի
Պարսկաստան:

— Ըստ պաշտօնական տեղեկութիւն-
ների, եղբիւր Երանտ Կոնստանտինի ժամ-
տախտը Թիֆլիսի նահանգում երեքնգամ
է 29 անգամ:

— Երկրագործութեան և պետական

Սաստիկ ծիծաղից բոլորովին յոգնած
նա մինչև անգամ քնեց կառքի մէջ, երբ
մենք տուն էինք վերադառնում, և միայն
ընթերցելի վրայ առաջին անգամ հե-
տաքրքրուեց պէտքի ընթացքով:

— Լոթի, Վիլի, ինչ պատահեց այն
ծերունուն, որը Իրվինգի հետ մնաց
թղթեայ ամրոցում: Ես նրան զբաղեց-
րեցի իմ շտապով: Օտարութիւն է, այնպէս
չէ: Արդարեւ, ես որեւէ տեսարան աչքի
գնի եմ:

— Աստուած իմ... Նա մինչև անգամ
չի հասկացել մեծ ողբերգութեան էու-
թիւնը:

Կոնստանտին հասկացելու համար բուն
ցանկութիւն ունենալով, սկսեցի բացա-
տրել նրան պիտի ընթացքը և ստեղ-
ծուած տիպերը, որքան կարող էի, լաւ:
Հոնորարներ հանգիստ նստած՝ համարեցի
թիւնը լսեց մինչև վերջը:

— Իմ ծնողները, — երկարացրեց նա,
երբ ես վերջացրի. — ահա թէ ինչու հա-
մար է եղել այդ ամբողջ պատմութիւնը,
իսկ ես չեմ ըմբռնել: Ես կարծի եմ, թէ
Իրվինգն սպանեց այն կապոյտ խրտուի-
լակին, որը ծածուկ անցրեց սողալով
նրա մտաւ դաշիճը ճաշի ժամանակ
(նա խօսում էր Բանկօի ոգու մասին...):
Ահա քեզ ծիծաղելի տեսարան: Նա բո-
լորովին խոնարացած լուցկու գոյն ունէր,
գիւտեմ, այն էժան լուցկու, որը ճա-
թացնում են, ճաթացնում, բայց ոչ մի
կերպ չի վառուում: Դէ՛հ, յամենայն դէպս
խառնակութիւնն ու չլիթութիւնն էլ
բաւական էր, մաշող չէր կարողանում
որոշել, թէ ո՞ր ուժ սպանեց, իսկ Իր-
վինգը նոյն Իրվինգն էր: Կաշուից դուրս
եկաւ... Նրան վերջի վերջոյ սրբախո-
րդ աղբիւն, թէ ոչ:

— Այո, սպանեցին, — լըծօրէն պատաս-
խանեցի ես:

— Յոյս ունեմ, որ նա յետոյ լաւ ընթ-

կալուածների միջնաբերդի մէջ այս
տարուայ վերջերին կամ եկող տարուայ
սկզբներին խնդիր պիտի քննուի Պետե-
րուբոմ գիւղատնտեսական նշան-
քան հիմնելու:

— Պարսից կառավարութիւնը Նոր
մաքսահարկ է սահմանել Պարսից ծո-
ցով ներմուծուող ապրանքների համար:
Այդ միջոցը, լրագրների ասելով, բաւա-
կան գիրքացնում է Ռուսիայի հետ ու-
նեցած առևտրական յարաբերութիւննե-
րը, որովհետև մինչև այժմ ծոցով ստա-
ցող ապրանքներից աւելի քիչ մաքս
էր առնուած, քան հիւսիսից, ցամաքային
սահմանագիծով ներմուծուող ապրանքնե-
րից:

— Բաթումում նոր հիմնուած աղջը-
կանց գիմնադրոշը բացուած է սեպ-
տեմբերի 26-ին:

— Թիֆլիսի վերա կոչուած քաղաքա-
մասում, որտեղ «Պուշկինսկի պատաղ»
անունով ռուս գաղթականութիւն է հա-
տատուել, ռուսաց եկեղեցի է կառու-
ւում, որի հիմնադրեցը տեղի ունեցաւ
սեպտեմբերի 26-ին:

— Խմբագրութիւնն ստացաւ Գ. Մ.
Ստանիսլավսկի «Մաքսիմիլիան» վիպակը,
որ թարգմանել է Ա. Մ. Սիմիտարեան: Հրատ-
մութիւնը հայոց. հրատ. Ընկ., Թիֆլիս,
1900 թ., էջ 58, գինը 15 կ.:

Գ. ՊՈԼՍԻ ՀԱՅ ԹԵՐԹԵՐԻՑ

Նդիսիայէն կը գրեն. «Համեստ վիճա-
կի տէր այլի մը վիճակին թնեմըն

րեց, չէ՞ որ դա կարող է կործանել մար-
դուն—ամբողջ երկկողմի քաշ տալ իւր
ետեւից այնպիսի մի ահագին սուր և
հարուածի ալ ու ձախ դատարկ օդի
մէջ... Ինչպէս ձանձրալի էր:

Ես միայն հառաչեցի, իսկ Հոնորարն
ձգապիւրի տաղանդի մասին առանց օր
և է ցոյց անելու գնաց քննելու:

Այդ վեպից յետոյ ես աւելի համո-
զուեցի, որ նրա մէջ գոյութիւն չունի ոչ
մի զգացմունք: Բայց ես, ըստ երկողմի,
ունէի դեռ ես մի, մի գուցէ վերջին,
յոյս եւ, և համարում էի ու լուում:

Վերջապէս վրայ հասաւ այն ժամա-
նակը, որին ես բուն ցանկութեամբ և
անհամբերութեամբ սպասում էի, և իմ
կինը ծնեց մի տղայ, հրաշալի տղայ
(եւ գետնի, որ բոլոր անդրանիկները
ծնողների աշխուժ «հրաշալի» են լինում,
իսկ գեղեցիկ և առողջ Հոնորարի որ-
դին յամենայն դէպս կատարեալ երա-
ւունք ունէր այդ ամանակը կրելու):

Ես վերադառնալուց, Այժմ, միայն
բնութեան օրէնքով, Հոնորարն կը փո-
խուի: Նրա միակերպ, ուրախ բնավորու-
թիւնը, գուցէ, կը մնայ, բայց կոպիտ
սովորութիւններն ու խօսակցութեան
կողմնութիւնը կանխատեսան, և նրա հո-
գու ու արտաքինի մէջ կերակր ջնջու-
թիւնը: Նա մայր դառնալով կը կապուի
տան հետ, ընտանեկան օջախի հետ, որի
վրայ առաջ ծիծաղում էր:

Իմ սիրտը բաղաւորութիւնից թըր-
թում էր. այժմ ես կը տեսնեմ այն բո-
լոր երջանկութիւնը, ուրախութիւնը և
ցնորքները, որոնց երբեմն երևակայում
էի... եւ կարմրեցայ և զղջման աստու-
թեան մէջ ծածկեցի հրեւս, երբ մեր ե-
րեւան բուն ձեռքերի վրայ ներկա-
յացայ Հոնորարին:

Բայց հարկաւոր է բացատրել, որ ես
ամենայնաւոր դառնալով հանդիսանալ...

Սերէկի մէջ համեստ կտակ մը ըրած
է: Մահուան Խումար բարեպաշ-
տուհին վերջերս ամեն ունեցածը կտա-
կած տեղւոյն ս. Թորոս եկեղեցիին,
որուն համար արժանացած է օրհնու-
թեան գրի մը՝ առաջ. տեղապահին կող-
մէ, Մ. Խումարի համեստ կտակացանկն
է՝ հետեւեալը. Զօրաւ գիւղի կէս բա-
ժինը. Պարսից գիւղի մէջ շրջաօրդը.
ամբողջ տան մը կէսը: Հոյալին ստա-
ցուածքներուն կտակը՝ ըստ շնորհի օ-
րհնաց հաստատուած է հարկ եղած
նախնական ձեռքիցութիւններէն ետքը:
Քանի որ մեծ կտակներ հազուադէպ են
մեր մէջ, մաղթեմք՝ որ գոնէ պատկեն-
բը չպակսին՝ քիչ շատ նպաստաւորու-
թիւն համար մեր բարեպաշտակ հաստա-
տութիւնները:

— Կարենին թղթակցել մը կիմացնէ
թէ՝ մէկ երկու շաբաթ առաջ տ. Ներ-
սէս եպիսկ. Արաքանեան 8 քահանայ
ձեռնադրեց է, որոնց 3-ը քաղաքէն և
5-ը շրջակայ գիւղերէն և Քղիէն են ե-
ղբու: Հետաքրքրական այս չէ, այլ հե-
տեւաւ տողերը, զորս նամակագիրը
կը կցէ իր տեղեկութեան. «Աստուծոյ
թէ իրենց հաւորութեան, բարի վարու-
մանը այս կողման արժանացան, այլ
գլխավորապէս պակաս թիւ մը լեցնելու
համար: Գաղաթէս մէկ քանիներ բարո-
յական լաւ անցեալ չունեցող վարձպետ
մը առաջ ընելուն համար, «առաջն»
դատաւարէն ալ իր կողմէն «կաթալի»
մը ներկայացուց, որպէս զի խնդրէ կա-
րող լրջալ իր ընտանիքը պահել, բայց
տեղապահը մերժեց ըսելով, հիմա ալ

Հոնորարն անտարբերութեամբ մանու-
կը յանձնեց երկու դայակների խնամա-
տարութեան և երբ սննդակներում լըս-
ում էր մանկան յուսահատ լացը, նա
տարակուսանքով բարձրացնում էր յոն-
քերն ու ասում:

— Տես ինչպէս վայելեալաբար ըրաւում
է ի՛նչ, բան չկայ, զբաղու՛մ նա կը ձան-
ձրացնի երաժշտին, որը, վերջապէս, կը
հետանայ:

Առաջին անգամ ես լուռ տանում էի
այդպիսի անհմարն յարաբերութիւնը
դէպի հարազատ որդին. ես կուրծնու հա-
մար սաստիկ յաղթահարում էի: Վեր-
ջապէս մի տխուր առաւօտ, երբ մանու-
կըն ամբողջ օրը լաց լինելուց տըքում
էր և դուրս էր քաշում իմ սիրտը, չհա-
մարեցի, դարձաւ Հոնորարին ու ասացի.

— Հոնորար, ինչո՞ւ չես գնում իմանա-
լու, թէ ինչո՞ւ է երեխան լաց լինում:
Կարելի է ասեղով ծակել եւ նրա կողը,
կամ թէ ստամոքսում ցաւ կայ. իսկ դու
այդպէս անհոգութեամբ հաւատում ես
դայակներին:

— Ինչո՞ւ չհաւատամ: Ինչ համար նա
խկական զգոյնից է. նա երջանկու-
թիւնից է բղաւում, միթէ՞ արժէ գնալ
նրա մօտ և ծածուկութիւններ անել:
Դայակներն ասում են, որ ես ուղիղ
չեմ բռնում երեխան, իսկ ես մինչև ան-
գամ չեմ հասկանում, թէ ինչպէս կարե-
լի է նրան «ուղիղ» բռնել. նա քնքոյշ
է, ինչպէս կատուի ձագը, և իմ ամեն
մի մասից նրա մարմնի վրայ մնում են
կապոյտ բծեր: Երեկ ես փորձեցի նրան
զբաղեցնել. վերջի իմ բոժոժներէն մէկը
և սկսեցի վշել շատ բարձր: Դիտեմ ինչ
պատահեց, Դու մի նայելի՛ր թէ ինչպէս
բարկացաւ: Զատ օտարութիւն է, ոչ ես եմ
նրան հարկաւոր, ոչ նա ինձ. հաւատաց-
նում եմ, մենք երկուստ էլ մեզ միմեա-
ցից շատ հեռու ենք գտնուում:

կարգը եկաւ կտակաւ, հէլվալիններն
որ քահանայ ձեռնադրել տանք»: Այս
տողերը կարգացողները պիտի զգածուին
հարկաւ, նկատելով որ եկեղեցականու-
թիւնն անկեղծաց կը դառնայ հետզհե-
տէ, հակառակ այն փորձերուն, որոնք
կըլան կարելի եղածին չափ բարձրաց-
նելու գայն: Ստոյգ է որ գաւառներու
մէջ շատ տեղեր քահանաներու մտաւոր
վիճակը Պոլսոյ քահանաներէն աւելի
վեր է, բայց ինչ ըսելու է, երբ տալիս
ինն անարժան ապիկար անձեր այդ
պաշտօնին կոչուելու փորձեր կըլան:
Սոսկաւորներ և տեղապահներ ազգին
ամենէն մեծ և իրական բարիքը ըրած
պիտի լըլան, եթէ մտաւորական և մա-
նական բարոյական վիճակին անվստա-
հելի անձեր հեռու պահեն եկեղեցակա-
նութենէ: Գնաք կայ ըսելու, թէ ժողո-
վուրդ և լրագրութիւն ինչ դժուարու-
թիւններու կը հանդիպին այսպիսիներու
երեսէն:

— Պարսկական դեսպանատան Բ. Թարգ-
ման Գրիգոր է. Զատանահան վերջին
անգամ Եւրոպա ուղևորութեան առթիւ:
Մարիկաբաղ երթալով, Վենետիկ պարս-
կական դեսպան հայազգի ներկան խան
ներկայացուցեց է գինքը վե՛հ. չահին, որ
մեծ համակրութիւն յայտնեց է Զա-
տանահան էֆ. ի նկատմամբ:

— Կու՛մ Կափուի Հոնորարեան քահանա-
ները կերակր թէ բնաւ չպիտի գաղթեն
խօսակցութեան առաւելագ զառնալու:
Վերջերս այն աստիճան երեսէ՛ ձգեց եւ
իրենց կողմը, որ ս. պատրիարքը, կի-
րակի օր մայր եկեղեցի գտնուած պա-

Ես վշտացած մի կողմը հրեցի կերակ-
րի տիպէն և վեր կացայ (այն ժամանակ
մենք Նախաճաշի էինք նստած):

— Հոնորար, դու անխելոս ես: Միթէ՛
կարելի է սեպական երեխայի մասին
այդպէս անգութ կերպով խօսել: Դու
արժանի չես մայր լինելու:

— Ահա դա ուղիղ է, Վիլի, կատա-
րեալ ուղիղ: Դու աւելի ընդունակ ես
նրա հետ վարուելու, քան թէ ես: Դի-
տեմ, դա լաւ միտք է, ես այս բոլորիս
կրեքներն նրան, վերջերս քիչ հետ կտար
զբօններու:

Ես շտապով վերցրի գլխարկս և ա-
ռանց մի խօսք ասելու դուրս եկայ ու
գոլոր փակեցի. խոստովանում եմ, դա
մի յանցանք էր, որ անվայել էր սղամար-
դին, բայց եթէ դուք փորձեցի խօսել
Հոնորարի հետ, Աստուած իմ, ինչ կա-
նէիք նրան...:

Փողոցի անկիւններից մէկում ես երես
առ երես հանդիպեցայ «տղաներից» մէ-
կին: Նա սիրով ողջունեց ինձ:

— Զատ ուրախ եմ ձեզ տեսնելու հա-
մար, միտքը ճիշդիկին: Դուք նոյնպէս
պատրաստուած էի եկող շաբաթ որսի գնա-
լու:

— Որսի... բոլորովին ոչ: Մենք... ես
ընի... ծովի ափը կը գնանք:

— Ա՛յ: Ես նշանակում է ինձ ուղիղ չեն
ասել. ես լսեցի, թէ միտքի ճիշդիկին
գնում է ամբողջ խմբի հետ: Ամսի տա-
նակութիւն նրանք կը հաւաքուին միասին
Ստեփանիկ մօտ և այնտեղից կուղևորուեն
ճահիճները:

— Այ՛ թեղ բան, — շնչացի ես աւելի և
աւելի շարանալով: — Դուք էլ էք գնում
նրանց հետ:

— Ես, 0, ոչ, ես չեմ կը գնամ:

— Դուք, երեկ, միշտ «Ջերմում» էք
լինում:

— Պարտաւորական է: Այժմ ես ու...

1/15/60

—«Аллем. Zeitung»-ի Ամսօրեայ
[Ժողովակիցը հաղորդում է, որ Տրամ-
վալի պետական ամենակարևոր թը-
րեքը, որոնք վաղ լոյս են տվում հար-
ափրիկեան պատերազմը ընհուսույ պ-
հառների վրայ, վաղուց արդեն զանա-
անխտանգտեղում ճմանապէս պետուի թե-
սայ դրամները, որոնք չեն գործար-
դուած աստիճանական ծախսերի

